apeigoms.

Tame pačiame plote atrastas kitas įdomus ir retesnis dirbinys - krūtinės papuošalas, sudarytas iš žalvarinių statinėlinių smeigtukų, sujungtų su ažūriniais pakabučiais, kurie tarpusavyje siejasi grandinėlių sistema.

Vytautas Kazakevičius

KALNIŠKIU (RASEINIŲ RAJ.) KAPINYNAS

1990 ir 1991 metais MA LII tęsė Kalniškių (Raseinių raj., Ariogalos apyl.) kapinyno tyrinėjimus (žr. ATL 1984 ir 1985 metais. V., 1986. P. 52-53; ATL 1988 ir 1989 metais. V., 1990. P. 83). Šalia 1985, 1988 ir 1989 metais tyrinėtų plotų iškasta dar 545 m^2, rasti 44 IV-V a. griautiniai ir 2 VIa. degintiniai žmonių kapai.

Mirusieji laidoti stačiakampėse suapvalintais kampais ir netaisyklingo pavidalo duobėse, nuo 125x40 iki 290x180cm dydžio ir iki 150 cm gylio, aukštielninki, sulenktomis ir ant krūtinės, juosmens ar dubens sudėtomis rankomis, ištiestomis kojomis. Dviejų vaikų kapuose griaučiai gulėjo ant dešiniojo (k.Nr.22) ir kairiojo (k.Nr.23) šono. Kapų duobių dugnuose buvo nuo 1 iki 23 įvairaus dydžio akmenų. Jie dėti taisyklingai po vieną abipus galvūgalio (k. Nr. 29), iš šonų (k.Nr.14) arba kojūgalyje (k.Nr.21). Po 2 akmenis iš abiejų galvos pusių rasta kape Nr.38. Sudėtingesnės akmenų konstrukcijos be ryškesnės sistemos buvo kapuose Nr.13, 17,35. Antai moters kape Nr. 35 krūvelė iš 5 kompaktiškai sudėtų 13x17x11 - 23x15x17 cm dydžio akmenų rasta kojūgalyje. Vyro kapo Nr.13 duobės dugne abipus griaučių aptikti 9 akmenys, moters kape Nr.17-23, o vaiko kape Nr. 27-5 akmenys. Akmenų rasta iš viso 16-oje kapų, įskaitant ir degiminį kapą Nr.1.

Mirusieji laidoti tiek karstuose, tiek ir be jų. Iš lentų padarytų karstų pėdsakų pastebėta kapuose Nr. 13,14,17,

19,36,37,51. Jie stačiakampiai ar trapeciniai, galvūgalyje platesni, kojūgalyje siauresni, 185x62x54 cm (k.Nr.13), 185x45 cm (k. Nr. 14) dydžio. Kitų karstų dydžio išmatuoti nepavyko, nes pastebėti tik menki jų pėdsakų fragmentai.

Rastas vienas dvigubas kapas (Nr. 47), kuriame palaidoti vyras ir moteris, atgręžti galvomis į priešingas puses - šiaurės vakarus ir pietryčius. Abiejų rankos sulenktos ir sudėtos ant krūtinės, kojos ištiestos. Vyrui įdėta ietis su rombiniu ietigaliu ir peilis prie galvos bei geležinė sagtis prie kairiojo peties. įmovinis kirvis buvo prie kairės alkūnės. Moters drabužis ant kairiojo peties buvo susegtas lazdeliniu smeigtuku, žalvarinis žiedas platesne vidurine įvija aptiktas prie dešiniojo šono. Žalvarinė lankinė ilgakojė segė rasta virš kairės kojos kelio.

Įdomūs 2 vyrų kapai su žirgais. Kape Nr. 36, 290x180 cm dydžio ir 80 cm gylio duobėje, karste aptiktos vyro griaučių apardytos liekanos. Mirusysis palaidotas galva į šiaurės vakarus. Greta jo ta pačia kryptimi ant pilvo gulėjo žirgo griaučiai. Prie jų rasta kamanų diržo sagtis. Iš vyrui įdėtų įkapių išliko peilis, 2 geležinės ir 1 žalvarinė sagtys, diržo galo apkalas, įvijinis žiedas ir žalvarinis pentino spyglys. Atrodo, kad šis kapas apiplėštas dar senovėje.

Vyro kapas Nr. 39 išliko nepaliestas. Jame 320x180 cm dydžio ir 120 cm gylio duobėje rasti vyro griaučiai su šalia paguldytais vienas virš kito 2 žirgais. Duobės dugne iš abiejų vyro ir žirgų griaučių pusių pastebėtos 290 cm ilgio ir 3-5 cm storio kartelių žymės. Jų paskirtis neaiški. Mirusysis atgręžtas galva į šiaurės vakarus, rankos sulenktos, plaštakos sudėtos pasmakrėje, kojos ištiestos. Žirgai paguldyti ta pačia kryptimi vyro kairėje pusėje. Kapo radiniai saviti: ant dešiniojo peties ir virš tos pačios rankos ištiestas 40 cm ilgio odinis diržas-perpetė, papuoštas žalvariniais ir alaviniais kūgeliais su žalvariniu trapeciniu apkalu. Skersai krūtinės drabužis buvo susegtas 2 lankinėmis segėmis - sidabrine žieduotąja ir ilga kojele, užbaigta dobilo lapo pavidalo

sidabruota plokštele. Ant čiurnų išlikę, daug organinės medžiagos su mažomis žalvarinėmis sagtelėmis ir dirželių galų apkalais nuo apavo kietais kulnais sąsagų. Ietigalis profiliuota plunksna rastas prie dešiniojo peties, įmovinis kirvis buvo kairėje galvos pusėje, peilis aptiktas prie dešiniojo šono, diržo sagtis - ant dubens. Abiejų žirgų nasruose įsprausti žąslai, rastos kelios sagtys nuo kamanų.

Degintiniams kapams iškastos ovalios 80x50 ir 70x40 cm dydžio bei 50 ir 60 cm gylio duobės. Kapo Nr. 1 duobės sampilo viršuje buvo 8 11x12x8-17x14x9 cm dydžio akmenys. Po jais supilti kaulai, aptikti žieduotosios segės, storagalės apyrankės ir įvijinio žiedo fragmentai. Degintiniame kape Nr. II įkapių nebuvo.

Kapų radiniai gausūs. Tiek vyrai, tiek ir moterys nešiojo antkakles šaukštiniais galais (k. Nr. 13,14), lygiu apvaliu lankeliu išplotais galais su skylute ir kabliuku (k. Nr. 26 ir 2 atsitiktinės), tordiruotu ir lygiu lankeliu su kilpele bei kabliuku (k. Nr. 27, 37, 44), tordiruotu ir lygiu dvigubu lankelio priekiu su ilga kilpa ir kabliuku (k. Nr. 31,32), su rakto skylutės pavidalo išpjova plokštelėje (k. Nr. 14). Moterų kapuose rasta gintarinių (k. Nr. 24, 35, 37, 42, 48, 54) ir stiklinių (k. Nr. 17) karolių apvarų. Kape Nr. 12 gulėjo mišri karolių ir žalvarinių įvijų apvarėlė. 10-yje kapų, daugiausia vyrų, aptikta pavienių gintaro karolių. Sidabrines ir lankines seges nešiojo abiejų lyčių žmonės. Antai, ilgakojų segių aptikta kapuose Nr. 27,32,42,44,45,51,53, žieduotųjų buvo kapuose Nr. 15,28,39,52 ir degintiniame kape Nr. I, su trikampe kojele - Nr. 24,28,29,38(2), 42,54. Naujo tipo segė rasta kape Nr. 14. Jos kojelė užbaigta "lašo" pavidalo plokštele. Datuojama V a. pradžia, nes buvo kartu su antkaklėmis - šaukštine ir rakto skylutės pavidalo išpjova plokštėje, 3 juostinėmis apyrankėmis, 3 juostiniais žiedais ir smeigtuko dalimi. Smeigtukų rasta 3 tipų: lazdeliniu (k. Nr. 12, 20, 21,32,35,37,42,46-48, atsitiktinis), nuokamienių (k. Nr. 21,25), statinėlinis (k. Nr. 17). Pastarasis aptiktas su

Kape Nr.20 rastas puodas

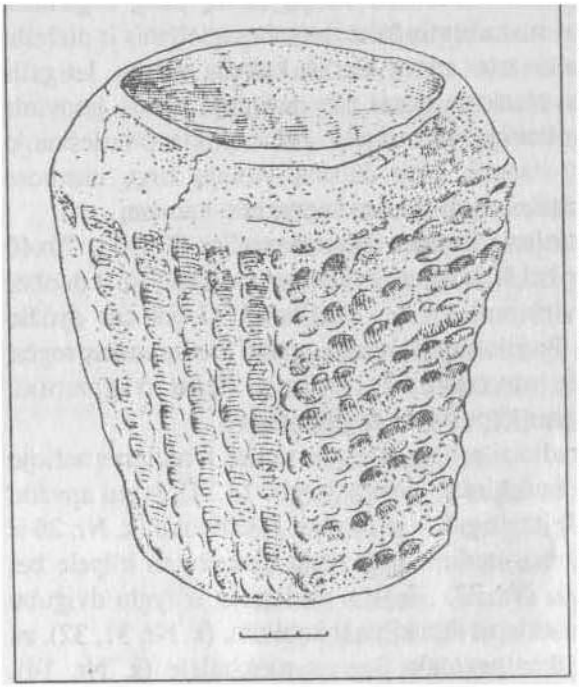

140 mėlyno ir žalio stiklo karolių apvarą bei 8 juostinėmis apyrankėmis, datuojamomis IV a. Apyrankės taip pat 3 tipų: storagalės (k. Nr. 21, 54, deg. k. Nr. I ir atsitiktinė), įvijinės (k. Nr. 37, 49) ir juostinės. Jos skirstytinos į 2 potipius: 1) trikampio skersinio pjūvio įsmaugtais galais ir 2) pusapvalio skersinio pjūvio lankeliu. Pirmo potipio apyrankių aptikta kape Nr. 17. Pagal M. Michelberto klasifikaciją (1986), jos yra I grupės. Antro potipio apyrankių rasta kapuose Nr. 14, 24, 45, 56. Jos ornamentuotos skersinių brūkšnelių ir įstrižai susikertančių brūkšnelių grupėmis. Tokios buvo plačiai nešiotos Didžiojo tautų kraustymosi metu. Iš 3 tipų žiedų Kalniškių kapinyne daugiausia buvo įvijinių. 10-yje kapų jų rasta 13 ir 1 atsitiktinai. Žiedai kapuose Nr. 27 ir 37 buvo užversti ant antkaklių lankelio. Žiedų platesne vidurine įvija rasta 4 kapuose (Nr. 20,24,46, 53), juostinių aptikta 2 kapuose (Nr. 12 ir 14). Pastarajame kape buvo 3 žiedai.

Darbo įrankių kapuose nedaug. Vyrų kapuose aptikta įmovinių kirvių, kurie sudarė absoliučią daugumą. Jų rasta kapuose Nr. 11, 13, 29, 30, 38, 39,47, 51 ir 2 atsitiktinai. Kape Nr. 53 rastas vienintelis siauraašmenis pentinis kirvis labai profiliuota korpuso priekine dalimi. Taip pat vienintelei pjautuvas ir yla rasti kape Nr. 35. Daugiau aptikta peilių. Jų

buvo 10-yje kapų ir 2 fragmentai rasti atsitiktinai.

Iš ginklų vyrų kapuose vyrauja ietigaliai profiliuotomis (k.Nr. 13,38,39,51) ir rombinėmis plunksnomis (k.Nr. 11, 25, 40, 46, 47 ir atsitiktinai). Dviejų ietigalių plunksnos primena ištęstą trikampį žemai nuleistais peteliais (k. Nr. 25 ir 53). Kovos peilių aptikta kape Nr. 51 ir dar 2 atsitiktinai. Vienas atsitiktinai rastas kovos peilis-durklas su grioveliais geležtės šonuose.

Kalniškių kapinynas savitas tuo, kad kapuose aptinkama keramikos (pav.). Kapuose Nr. 20,21,44,45,51,55 rasta gerai išlikusių puodų. Dar dviejuose kapuose Nr. 49 ir 54 aptikta puodų šukių. Keramika lipdytinė lygiu arba grublėtu paviršiumi su grūsto granito priemaišomis molio masėje. Puodų aukštis nuo 8,5 iki 14 cm, angos skersmuo nuo 14 iki 20,5 cm. Kape Nr. 44 ir 51 gnaibymu ornamentuoti dugnelių pakraščiai.

Iš buitinės paskirties įkapių reikia paminėti geležines, žalvarines ir sidabrinę diržų sagtis. Vyrauja geležinės sagtys, kurių aptikta 10 kapų. Žalvarinių buvo 3 kapuose. Atsitiktinai aptikta ir sidabrinė sagtis. Atsitiktinai rastų dirbinių tarpe vyrauja puodų šukės, tačiau reikia paminėti ir žalvarinę žemaitiško apgalvio skiriamąją plokštelę bei žalvarines įvijas, turbūt nuo apgalvio.

Ištirta Kalniškių kapinyno šiaurinė dalis, artimiausiu metu tyrinėjimai bus tęsiami pietų-pietvakarių kryptimi.

Aleksiejus Luchtanas

KAPINYNO IR GYVENVIEČIŲ TYRINĖJIMAI KERNAVĖJE PAJAUTOS SLĖNYJE

1990ir 1991 m. VU Archeologijos ir etnologijos katedros ekspedicija tęsė įvairialaikių gyvenviečių ir ankstyvojo